

Planera och genomföra energitillsyn

22 JUNI 2023

Planera och genomföra energitillsyn

Naturvårdsverket och Energimyndigheten har gemensamt tagit fram en tillsynsvägledning om att planera och genomföra energitillsyn som en del av åtgärderna i fokusområdet energihushållning i den nationella strategin för tillsyn enligt miljöbalken, 2022–2025. Representanter från tillsynsmyndigheterna har deltagit i arbetet.

Tillsynsvägledningen vänder sig till tillsynsmyndigheter för miljöbalken på kommuner och länsstyrelser samt till Försvarsinspektören för hälsa och miljö. Den beskriver hur tillsynsmyndigheten kan planera och genomföra sin energitillsyn. Tanken är att ge handfasta tips och nödvändig information i arbetet. Denna tillsynsvägledning går däremot inte närmare in på vilka specifika krav på åtgärder som kan ställas på verksamheten vid brister.

Idag skiljer sig tillsynen av energihushållning mycket åt i landet när det gäller såväl genomförande som ambitionsnivå. Det finns motiverade skillnader. Syftet med denna vägledning är att tillsynen ska bli mer likvärdig genom att beskriva hur den kan planeras och genomföras.

Innehåll

1.	INTRODUKTION	4
1.1	Varför det är viktigt med energihushållning	4
1.2	Varför bedriva tillsyn på energihushållning?	4
2.	STARTA UPP ARBETET MED ENERGITILLSYN	6
2.1	Förankra och planera energitillsynen	6
2.2	Sätt mål för tillsynen	7
2.2.1	Exempel på mål	7
2.3	Tillsynsprojekt eller löpande tillsyn?	7
2.3.1	Projekt	8
2.3.2	Löpande tillsyn	8
2.4	Val av tillsynsobjekt	9
2.4.1	Prioritera objekt utifrån energianvändningen	9
2.4.2	Prioritera utifrån branscher	9
2.4.3	Prioritera utifrån potential	10
3.	ANPASSA TILLSYNNEN	11
3.1	Energirådgivares och tillsynsmyndigheternas olika roller	11
3.2	Förbered tillsynsbesöket	12
3.2.1	Läs på	12
3.2.2	Generella tips inför tillsynsbesöket	13
3.2.3	Förberedelser för mindre verksamheter (C- och U verksamheter)	13
3.2.4	Förberedelse för större verksamheter (A-, B- verksamheter)	14
3.2.5	Förberedelse för företag som omfattas av EKL	15
4.	GENOMFÖRA TILLSYNSBESÖKET	17
4.1	Inledning	17
4.2	Kontroll av egenkontroll - energihushållning	17
4.3	Tillsynsbesök på mindre verksamheter	18
4.4	Tillsynsbesök av större verksamheter	18
4.4.1	Verksamheter som omfattas av EKL	19
4.5	Rundvandring	20
4.6	Sammanfatta besöket	20
5.	EFTER TILLSYNSBESÖKET	21
5.1	Tillsynsrapporten	21
5.2	Hantera upptäckta brister	21
6.	TILLSYN AV FASTIGHETSÄGARE	22
6.1	Byggnadens energideklaration	22
6.2	Få fram byggnadens aktuella energiprestanda	23

6.3	Brister i energieffektivisering	23
6.4	Brister i användning av förnybara energikällor	23
7.	FÖRDJUPNING OM MILJÖBALKEN, ENERGIHUSHÅLLNING OCH EGENKONTROLL	24
7.1	Energitillsyn – en del av miljöbalkstillsynen	24
7.2	Miljöbalkens regel om energihushållning och krav på egenkontroll	24
7.3	Förnybar energi	25
7.4	Lagefterlevnad och krav	25
8.	PRAXIS OCH ÖVRIGA DOMAR INOM ENERGITILLSYNNEN	26
8.1	Rätt att ta ut tillsynsavgift	26
8.2	Rätt att kontrollera hushållningsprincipen och bedriva energitillsyn i fastigheter	26
8.3	Rätt att utöva tillsyn över energianvändning och ta ut avgift	26
8.4	Krav på byte av värmekälla	27
8.4.1	Krav på byte av värmekälla MMD	27
8.5	Krav på energikartläggning, certifierad energiexpert eller annan sakkunnig med motsvarande kompetens	27
9.	LAGSTIFTNING	28
10.	ROLLER	29
11.	BEGREPPSLISTA	30

1. Introduktion

1.1 Varför det är viktigt med energihushållning

En förutsättning för att nå Sveriges energi- och miljöpolitiska mål är att använda energi mer effektivt, hushålla med energi och att i möjligaste mån använda förnybara energikällor. Det är viktigt att hushålla även med förnybara energikällor så att de räcker till så mycket som möjligt. Att hushålla med energi blir också allt viktigare i en osäker omvärld och med ett hårt belastat energisystem, inte minst utifrån miljöaspekten.

I Sverige ska energianvändningen vara 50 procent effektivare 2030 jämfört med 2005 och senast 2045 ska Sverige ha nettonollutsläpp, varav minst 85 procent av reduktionen av utsläpp ska ske i Sverige. Utsläppen av växthusgaser ska vara 63 procent lägre 2030 jämfört med 1990 (gäller verksamheter som inte omfattas av EU:s system för handel med utsläppsrätter) och elproduktionen ska 2040 vara 100 procent förnybar.

1.2 Varför bedriva tillsyn på energihushållning?

Det finns stöd i miljöbalken för att bedriva tillsyn över energihushållning och, om brister upptäcks i tillsynen, möjlighet för tillsynsmyndigheten att ställa krav på verksamheterna.

Tillsynsmyndigheterna har ett ansvar att kontrollera att miljöbalken efterlevs, och i detta ansvar ingår även kraven på energihushållning enligt 2 kap. 5 §. Det innebär att verksamhetsutövare ska hushålla med energi och att förnybara energikällor i första hand ska användas. Energifrågorna ska regelbundet tas upp i den ordinarie tillsynen för såväl stora som mindre anläggningar. Energitillsynen ska jämföras med andra frågor som normalt ingår vid tillsyn så som utsläpp till vatten, luft, buller, kemikalier m.m.

Genom en dom från Mark- och miljööverdomstolen (MÖD 2009:16) är det klarlagt att miljönämnden i en kommun har rätt att bedriva tillsyn över verksamhetsutövares energianvändning, och att denna tillsyn omfattar kontroll av att hushållningsprincipen enligt 2 kap. 5 § miljöbalken uppfylls. MÖD har i en annan dom även slagit fast att nämnden har rätt att ta ut avgift för sådan tillsyn, se MÖD 2013:46, Mål: M 2300-13 - Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt. I ytterligare en dom har MÖD konstaterat att även verksamheter som använder mindre energi omfattas av hushållningsprincipen och kan föreläggas att vidta energieffektiviserande åtgärder i syfte att uppnå miljömålen, se MÖD 2015:27, Mål: M 9668-14 - Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt.

Miljöbalken gäller parallellt med annan lagstiftning vilket gör att olika krav kan ställas samtidigt enligt olika lagstiftningar utan hinder av varandra, exempelvis lagen om energideklarationer och lag om energikartläggning i stora företag (EKL).

Krav på energihushållning kan ställas även på verksamheter som ingår i handeln med utsläppsrätter så länge inte kraven direkt syftar till att begränsa koldioxidutsläppen (se miljöbalken 16 kap. 2 c § och 26 kap. 9§).

Energhushållning syftar till mer än att enbart förhindra koldioxidutsläpp och omfattar all energianvändning.

2. Starta upp arbetet med energitillsyn

Inför uppstarten av arbetet med energitillsynen är det, som för alla tillsynsområden, lämpligt att sätta mål för tillsynen och göra ett urval av tillsynsobjekt samt tänka igenom lämpliga tillsynsmetoder.

2.1 Förankra och planera energitillsynen

Att förankra energitillsynen i den egna organisationen brukar ge bra förutsättningar för nya tillsynsinsatser. Stöd för att genomföra energitillsynen kan du hitta i strategiska dokument på såväl lokal som regional nivå (i översiktsplaner, miljöpolicy, energi- och klimatplaner och kommunfullmäktiges och nämnders mål etc.).

I den årliga tillsynsplanen ska tillsynsmyndigheten visa vilka resurser och kompetenser som finns och vilka tillsynsinsatser som planeras under året. Tillsynsplanen ska utgå från behovsutredningen. Om energitillsynen inte finns med i planen så kan myndigheten behöva lyfta in den i behovsutredningen så att det blir tydligt att den ska ingå samt att resurser och kompetens behövs även för detta område. Om energitillsynen däremot ska genomföras inom ramen för den ordinarie löpande tillsynen är det en prioritering som görs i det ordinarie tillsynsarbetet.

I planeringen av energitillsynen kan det även vara bra att samverka med andra enheter eller funktioner inom organisationen, exempelvis energi- och klimatrådgivare, tekniska förvaltningar, samhälls- och miljöstrategier, näringslivsutvecklare m.m.

Länsstyrelserna följer gemensamma rutiner och mallar för behovsutredningar och tillsynsplaner. För de som inte har kommit i gång med en regelbunden energitillsyn kan behov av en särskild insats behöva läggas till i behovsutredningen.

Energihushållning är ett av fokusområdena i den nationella strategin för tillsyn enligt miljöbalken för perioden 2022–2025. Tillsynsmyndigheterna ska redovisa hur de har tagit hänsyn till tillsynsstrategin i den tillsynsplan som årligen ska tas fram vilket innebär att energitillsynen behöver beskrivas utifrån de aktiviteter som beskrivs för fokusområdet energihushållning i strategin.

Läs mer om att använda strategin på Naturvårdsverket [Vägledning och stöd – Miljöbalken- Nationell strategi för miljöbalkstillsynen - Att använda strategin och läs om att planera tillsynen under Vägledning och stöd- Tillsyn enligt miljöbalken](#)

2.2 Sätt mål för tillsynen

Förutom att se till att energitillsynen får sin naturliga plats i behovsutredning och tillsynsplan är det bra att sätta upp mål. Det är viktigt för att myndigheten ska kunna prioritera energitillsynen bland annan tillsyn och för att kunna se resultat av arbetsinsatsen. Målen för tillsynen bör utgå från de mer övergripande målen och vara så mätbara som möjligt. I avsnittet nedan finns exempel på mål som tillsynsmyndigheten kan använda som inspiration i sitt arbete med att sätta egna mål.

2.2.1 Exempel på mål

Nedan finns exempel på målformuleringar för energitillsyn samt de operativa målen i den nationella tillsynsstrategin 2022–2025 som kopplar till energitillsynen.

I den nationella miljöbalksstrategin för 2022–2025 finns två operativa mål för tillsynsmyndigheterna:

- Antalet verksamheter som har kartlagt sin energianvändning och tagit fram planer för sin energihushållning har ökat.
- Antalet verksamheter som har påbörjat genomförandet av åtgärder enligt sina framtagna planer har ökat.

Här nedan listas några exempel på detaljmål för tillsynsmyndigheten:

- Alla inspektörer/handläggare har läst in sig i ämnet under månad x år y.
- Senast månad x år y har vi tagit fram rutiner, checklistor och mallar för energitillsynen.
- Vi har kontrollerat grundläggande krav om energihushållning vid alla våra genomförda tillsynsbesök under 2023–2025.
- Vi har under 2023–2025 förelagt samtliga verksamheter där det bedöms skäligt att genomföra kartläggningar av energianvändningen om vi upptäckt vid tillsyn att sådan saknas.
- Vi har under 2023–2025 förelagt verksamheter att ta fram åtgärdsplaner för energieffektivisering där sådana saknas. Det förutsätter att det finns en energikartläggning eller motsvarande.
- Vi har kontrollerat att alla besökta verksamheter har inlett arbete med att effektivisera sina transporter.
- Vi arbetar för att fossila bränslen ersätts av fossilfria alternativ.

2.3 Tillsynsprojekt eller löpande tillsyn?

Energitillsynen kan drivas i den löpande tillsynen eller i projektform. Tillsynen behöver anpassas beroende på tillsynsmyndighetens förutsättningar samt storlek på verksamhetsutövare och energianvändning. Därför är det lämpligt att tänka igenom vilket arbetssätt som ska användas.

Läs mer om metoder för tillsyn på Naturvårdsverket [Vägledning och stöd – miljöbalken – Tillsyn enligt miljöbalken – Genomföra tillsyn](#)

2.3.1 Projekt

Att arbeta i projektform med energitillsyn kan exempelvis passa vid en inventering för att samla in underlag till den kommande tillsynen. Ett projekt kan också vara ett bra sätt att för att få kunskap och erfarenhet kring energitillsyn. Projektet kan då skapa fokus och utrymme för att ge området ett ”lyft”. Vidare kan projekt vara bra om myndigheten vill kraftsamla och arbeta tillsammans med energitillsyn inom flera olika tillsynsområden. Exempelvis kan man vid livsmedelskontroller även lyfta energihushållning som en separat del vid besöket.

Tänk på att

- sätta tydliga mål för vad energiprojektet ska uppnå
- följa upp målen
- lägga till energitillsynen i behovsutredningen och i den ordinarie löpande tillsynen (tillsynsplanen) när projektet är slut
- skapa en struktur kring hur ni arbetar med den kontinuerliga energitillsynen.

2.3.2 Löpande tillsyn

För de verksamheter som omfattas av tillstånds- (A- och B-verksamheter) eller anmälningsplikt (C-verksamheter) genomför tillsynsmyndigheten regelbunden tillsyn och energitillsynen är en naturlig del av denna tillsyn. Även om energitillsynen har startat som en avgränsad projektliknande satsning är det viktigt att den övergår till att bli en del av den ordinarie tillsynen. Tillsynsmyndigheten ska då bedriva energitillsynen likt annan miljötillsyn. Bestäm om kommande tillsynsbesök enbart ska fokusera på energihushållning eller om även andra tillsynsområden ska ingå. Det som avgör är exempelvis om energihushållning har lyfts vid tidigare besök och vilka övriga tillsynsfrågor som är aktuella för närvarande.

Tillsynsmyndigheten kan exempelvis i samband med miljörapporterna kontrollera de tillståndspliktiga företagens energianvändning och arbete med energifrågor. I samband med handläggning av anmälningsärenden och vid yttrande vid tillståndsprövning är det viktigt att komma ihåg att lyfta energifrågorna. När tillfälle ges för tillsynsmyndigheten att tycka till om innehållet i en periodisk besiktning på en verksamhet är det bra att tipsa om att det är lämpligt att energihushållningen lyfts vid besiktningen.

2.4 Val av tillsynsobjekt

Det finns olika sätt att tänka för att välja ut de tillsynsobjekt som ska ingå energitillsynen. Urvalet kan göras utifrån

- energianvändning,
- bransch, eller
- potential.

2.4.1 Prioritera objekt utifrån energianvändningen

Ett sätt att prioritera tillsynen är att välja ut objekt utifrån energianvändningen. Prioritera verksamheter som

- inte använder förnybar energi, eller som
- använder stora mängder energi.

I första hand bör energianvändare i storleksordningen 2000 MWh och uppåt prioriteras, därefter kan successivt fler verksamheter inkluderas. Om så stora energianvändare inte finns i tillsynsområdet kan exempelvis de fem till tio största väljas ut.

För att få en uppfattning om energianvändningen och kunna göra en prioritering kan tillsynsmyndigheten välja att inledningsvis begära in uppgifter från tillsynsobjekten. Det kan vara uppgifter om energianvändning, energislag och energikartläggning för de objekt som kan bli aktuella för tillsyn.

Information om energianvändningen och energislag kan finnas beskriven i miljörapporten för de verksamheter som omfattas av krav på miljörapportering. Läs mer i Vägledning om Naturvårdsverkets föreskrifter (NFS 2016:8) om miljörapport, se 5 § 8.

Energikartläggningar innehåller uppgifter om energianvändningen och om verksamheten har inkommit med en sådan till tillsynsmyndigheten kan den användas. Tillsynsobjekt som omfattas av EKL har i normalfallet gjort en energikartläggning på anläggningsnivå och ibland även en energihushållningsplan. Tillsynsmyndigheten kan begära in dem av verksamheten som stöd i prioriteringen av tillsynsobjekt och i energitillsynen.

Information om energianvändning och energislag kan också finnas beskriven i energideklarationen som många fastighetsägare är skyldiga att göra. Läs mer på Boverket Ska din byggnad ha en energideklaration? - Energideklaration - Boverket.

2.4.2 Prioritera utifrån branscher

Om tillsynsmyndigheten saknar uppgifter om energianvändningen för de olika tillsynsobjekten kan en annan väg vara att skapa sig en generell bild av vilka branscher som använder mycket energi och prioritera utifrån det. Statistik finns på Energimyndigheten under Statistik – Energiläget. I "Energiläget i siffror" finns

innehållsförteckning med flikar om industrins energianvändning. Där framgår det att exempelvis branscherna pappers- och massaindustri, metallindustri, kemisk industri, verkstadsindustri och trävaruindustri använder mycket energi. Finns sådana industrier kan det vara bra att börja med dem. Men potentialen att minska och effektivisera energianvändningen hänger inte alltid ihop med energianvändningen så även i andra branscher är det viktigt att bedriva energitillsyn.

Tillsynen av miljöfarliga verksamheter omfattar traditionellt inte alltid alla verksamheter som använder betydelsefulla mängder energi eller fossila bränslen. Det kan vara bra att tänka på det och lyfta in även dessa i energitillsynen. Det kan exempelvis vara fastighetsägare, livsmedelsanläggningar, idrottsanläggningar, datorhallar, värmepumpsanläggningar eller transportbolag som normalt inte finns med i myndigheternas tillsynsplan.

2.4.3 Prioritera utifrån potential

Om tillsynsmyndigheten känner till verksamheter som har stor potential för energieffektivisering bör dessa prioriteras. Det kan dock vara svårt att veta hur stor potentialen för energihushållning är utan en energikartläggning eller liknande. Det finns erfarenheter från program för energiintensiv industri där sänkningar skett med i snitt 10 procent men det kan vara stora variationer mellan olika verksamheter.

Generellt kan man dela upp verksamheter som har sin övervägande del av energianvändning i

- stödprocesser så som uppvärmning, ventilation, belysning och tryckluft, och
- processer för själva produktionen.

Det finns ofta en stor effektiviserings- och besparingspotential när det gäller stödprocesserna. I mindre verksamheter domineras ofta energianvändningen av stödprocesser och att arbeta med energihushållning i stödprocesserna kan då leda till stor ekonomisk nytta för företagen.

När det gäller de som har sin övervägande energianvändning i produktionsprocesser kan det vara svårare för tillsynsmyndigheten (och verksamheten) att bedöma potentialen för energihushållning och därmed om verksamheten är prioriterad för tillsyn. Prioritera då i stället utifrån storlek på total energianvändning eller, om sådan uppgift saknas, utifrån bransch.

3. Anpassa tillsynen

Energitillsynen behöver anpassas utifrån vilken typ av verksamhet som är föremål för den. Tillsynen på en stor energiintensiv industri som omfattas av kraven i EKL blir annorlunda än på en U-verksamhet med låg energianvändning. Nedan beskrivs de olika skedena i tillsynen generellt men också vad som är viktigt att tänka på specifikt i genomförandet av tillsynen utifrån typ av verksamhet. Även de mål tillsynsmyndigheten har satt upp styr hur genomförandet av tillsynen kan gå till.

Begreppen större och mindre verksamhet har varierande innebörd i texten i denna vägledning. Ibland handlar det om miljöbalkens klassning av verksamheter och då kan ”stora verksamheter” vara likställda med tillståndspliktiga verksamheter. Men en stor verksamhet kan också innebära en verksamhet med stor energianvändning eller stor i meningen att den har många anställda eller är en stor anläggning med komplexa processer. I de flesta fall framgår i vilket avseende verksamheten är stor eller liten av sammanhanget i texten men ibland är det mer vagt. Fundera själv över vilka tillsynsobjekt som är att betrakta som stora respektive små utifrån förutsättningar i ditt tillsynsområde.

3.1 Energirådgivares och tillsynsmyndigheternas olika roller

I vissa fall kan det vara bra att samarbeta med den kommunala energi- och klimatrådgivaren (EKR) vid tillsynen. Erfarenheter från energiprojekt där samverkan skett är övervägande positiva. Det är dock viktigt att tänka på att tillsynsmyndigheten och energirådgivaren har olika roller. Tillsynsmyndigheten har främst en kontrollerande uppgift men ska också underlätta för den enskilde att följa reglerna i miljöbalken. Tillsynsmyndigheten tar ut avgift för all den tid som tillsynen tar.

Energi- och klimatrådgivningen är däremot frivillig och kostnadsfri. Genom rådgivningen får verksamheten råd och tips om energihushållning. EKR har detaljerad kunskap om energianvändning och hur företaget kan räkna på den och olika effektiviseringsåtgärder. Rådgivningen ska vara opartisk, teknikneutral och riktar sig till allmänheten, små och medelstora företag samt organisationer/föreningar. Rådgivningen får finansiellt stöd från Energimyndigheten.

Bestäm gärna upplägget i förväg om hur ni ska dela upp besöket, rådgivning respektive tillsyn.

Läs mer på Energimyndigheten om vad en energi- och klimatrådgivare kan hjälpa företaget med under [Energieffektivisering – jag vill energieffektivisera hemma](#) .

Läs mer på Naturvårdsverket om definition av tillsyn [Vägledning och stöd – Miljöbalken – Tillsyn enligt miljöbalken – Om tillsyn enligt miljöbalken](#) - och att genomföra inspektioner [Tillsyn enligt miljöbalken – Genomföra tillsyn](#) -

3.2 Förbered tillsynsbesöket

3.2.1 Läs på

Nedan finns frågor som kan vara till hjälp i din förberedelse och utifrån dina svar kan du planera besöket vidare och avgöra hur du ska genomföra tillsynen.

HAR DU KUNSKAP OM VERKSAMHETENS ARBETE MED ENERGIHUSHÅLLNING?

Miljösamverkan Sverige har en checklista för energitillsyn som du kan titta igenom och bedöma vilka frågor som är relevanta att ta upp vid besöket. Checklistan går att anpassa till den verksamhet du ska besöka. Frågorna är tänkta att användas vid besöket men kan skickas ut i förväg till företaget så de har möjlighet att förbereda sina svar.

Checklistan för energitillsyn hittar du på [Miljösamverkan Sverige – Miljöskydd - Checklistor i NikITa](#)

HAR ENERGI INGÅTT I TILLSYNNEN PÅ VERKSAMHETEN TIDIGARE?

Gjordes det i så fall några åtaganden från företaget? Har de gjort det de åtagit sig? Fattade tillsynsmyndigheten något beslut? Har företaget uppfyllt ställda krav från tillsynsmyndigheten?

HAR VERKSAMHETEN GENOMFÖRT EN ENERGIKARTLÄGGNING? Är den aktuell och arbetar företaget aktivt utifrån den?

HUR LIGGER VERKSAMHETEN TILL I ENERGIARBETET? Inom projektet Incitament för energieffektivisering togs det fram ett självskattningsformulär för att kunna ta reda på hur långt en verksamhet har kommit i sitt energiarbete. Formuläret är kopplat till Företagets energitrappa och kan användas vid besöket eller skickas ut i förväg. Resultatet av självskattningen kan vara ett bra underlag inför tillsynen om ni inte har lyft energifrågan tidigare hos verksamheten. Självskattningen finns i två versioner; en för små till medelstora företag (10–250 anställda) och en för mycket små (5-10 anställda). Tyvärr innehåller Excel bladet makron som kan göra det svårt att öppna om din organisation har säkerhetsspärrar mot sådana. Företagets energitrappa går att använda ändå eftersom frågorna om självskattning finns i början av skriften.

Läs mer om Företagets energitrappa på Energimyndigheten och de olika självskattningsformulärens som finns där [Energieffektivisering – Lagar och krav – Miljöbalken – Vägledning för tillsynsmyndigheten- Vägledningsmaterial](#)

FINNS DET REGIONALA ELLER KOMMUNALA ENERGI MÅL SOM RÖR VERKSAMHETEN?

ÄR JAG INSATT I DEN SPECIFIKA BRANSCHEN NÄR DET GÄLLER ENERGIHUSHÅLLNING?

Det finns vägledningar i korta och långa versioner för vissa branscher samt stödprocesser som kan vara bra att titta igenom. De korta vägledningarna passar bra för mindre verksamheter medan de längre är mer anpassade för tillsynsmyndigheter och större verksamheter.

Läs mer om stödprocesser, gjuterier, ytbehandling och jordbruk på [Energimyndigheten – Energieffektivisering – Lagar och krav – Miljöbalken – Vägledning för tillsynsmyndigheter under fältet ”Åtgärder och bästa möjliga teknik”](#).

Läs mer om vägledningar för livsmedelsindustri, träindustri och om effektreduktion och nyttjande i Länsstyrelsen i [Östergötlands webbshop](#), sökord ”använd energi”.

3.2.2 Generella tips inför tillsynsbesöket

Nedan följer några tips som kan vara bra att tänka på inför tillsynsbesöket:

- Det är bra att skicka ut en dagordning i god tid innan besöket med beräknad tidsåtgång samt information om medverkande vid besöket. Räkna med att ett tillsynsbesök tar ca två timmar för ett medelstort företag inklusive tid för en kortare rundvandring. Det är bra om det framgår att besöket innehåller en teoretisk del och en praktisk del inklusive rundvandring i lokalerna eller anläggningen. Deltar en energi- och klimatrådgivare bör det framgå när besöket rör rådgivning respektive tillsyn.
- Tillsynen blir ofta enklare om verksamhetsutövaren är förberedd på att besöket kommer att fokusera på frågor om energihushållning. Det kan därför vara en bra idé att skicka information som beskriver de frågor som ska tas upp samt hur verksamheten kan förbereda sig.
- Om tillsynsmyndigheten i sitt mejl begär in svar från verksamheten så ska begäran antingen vara formulerad som ett beslut som den enskilde har möjlighet att överklaga eller så formuleras mejlet så att det tydligt framgår att det inte är ett krav för verksamheten att svara. Läs mer på Naturvårdsverket om beslut och föreläggande under [Vägledning och stöd – Miljöbalken – Tillsyn enligt miljöbalken – Ingripande, tvångsåtgärder och sanktioner](#).
- Glöm inte att informera om att tillsynsmyndigheten tar ut tillsynsavgift för tillsyn enligt miljöbalken.
- Det kan vara bra om VD eller motsvarande med rådighet över ekonomi och beslutsfattande kan delta eftersom energiåtgärder kan innebära stora investeringar initialt. I vissa fall kan det även vara bra om hyresvärden deltar på besöket då en del verksamheter hyr sina lokaler och inte har rådighet över de energifrågor som är kopplade till byggnaden.
- Informera i förväg att ni under besöket behöver någonstans att sitta och om det behövs uppkoppling mot internet.

3.2.3 Förberedelser för mindre verksamheter (C- och U verksamheter)

Nedan följer tips och förslag på förberedelser vid tillsyn av mindre verksamheter:

- För ett mindre företag eller verksamheter med ett fåtal anställda (upp till ca 15 personer) eller om verksamheten inte har så stor energianvändning är det en fördel att ta med en energi- och klimatrådgivare (EKR). Ett sådant besök kan då ha en mer praktisk och rådgivande inriktning.

- För små verksamheter finns det ett självskattningsformulär specifikt framtaget för dessa. Den finns i samma Exceldokument som självskattningen nämnd tidigare. Formuläret hör ihop med skriften ”Företagets energitrappa” och är bra att använda på plats eller kan skickas ut i förväg. Du hittar den på Energimyndigheten [Energieffektivisering – Lagar och krav – Miljöbalken – Vägledning för tillsynsmyndigheten -Vägledningsmaterial](#).
- Det finns korta versioner av vägledningarna för vissa branscher eller stödprocesser som nämnts ovan under 3.2. De lämpar sig särskilt väl för mindre verksamheter. För stödprocesser, gjuterier och ytbehandling samt jordbruk se Energimyndigheten [Energieffektivisering – Lagar och krav – Miljöbalken – Vägledning för tillsynsmyndigheten](#) under fältet ”Åtgärder och bästa möjliga teknik”. Se även Länsstyrelsen i [Östergötlands webbshop](#) om livsmedelsindustri, träindustri och om effektreduktion och nyttjande (sökord ”använd energi”).
- Det finns korta filmer om mindre företag i olika branscher som Energimyndigheten har tagit fram som är tänkta att få företagen inspirerade att arbeta med energihushållning. Välj om du tycker att någon av filmerna kan vara till hjälp inför din tillsyn. Du hittar dem under [Vägledningsmaterial](#) och fältet ”Filmer”.

3.2.4 Förberedelse för större verksamheter (A-, B-verksamheter)

Nedan följer tips och förslag på förberedelse vid större verksamheter:

- Planera tidigt in datum för tillsynsbesök med tema ”energihushållning” på agendan.
- Den kommunala energirådgivningen omfattar oftast inte stora företag (50 eller fler anställda och med en omsättning över 50 miljoner euro).
- Miljösamverkan Sveriges checklista för energitillsyn är framtagen för större verksamheter. Titta igenom och använd delar som är relevanta. Du hittar checklistan här: [Miljösamverkan Sverige – Miljöskydd -Checklistor i NikITa](#).
- Kontrollera om det finns villkor om energianvändning eller energihushållningsplan.
- Om företaget har en energihushållningsplan kan du använda Naturvårdsverkets och Energimyndighetens vägledning om energihushållningsplaner för att bedöma om planen är fullständig och om företaget arbetar på rätt sätt med den. Det kräver förberedelser med inläsning av såväl vägledningen som företagets energihushållningsplan. Se [Vägledning om energihushållningsplaner \(naturvardsverket.se\)](#).
- En inledande bedömning av om planen är fullgod bör göras innan besöket. Utgå i första hand från företagets energihushållningsplan och eventuella andra villkor om energi vid besöket.
- Står det något i de senaste miljörapporterna om energianvändning och eventuella åtgärder?
- Är företaget klassat som en anläggning som omfattas av industriutsläppsdirektivet (IED)? Då kan det finnas allmänna eller särskilda

krav att förhålla sig till i EU:s branschvisa krav på bästa tillgängliga teknik (BAT-slutsatser). Det krävs förberedelser för att veta vad som gäller för respektive BAT-slutsats.

- De allmänna BAT-slutsatserna kan innehålla slutsatser om energiförbrukning och energieffektivitet. För BAT-slutsatser utan utsläppsvärden ska tillsynsmyndigheten bedöma om verksamheten lever upp till kravet i bestämmelserna om bästa teknik i 2 kap. 3 § miljöbalken. BAT-slutsatserna om energi är ofta sådana slutsatser. Läs mer på Naturvårdsverket om BAT-slutsatser utan utsläppsvärden i ”Vägledning om industriutsläppsbestämmelser” Vägledning och stöd – Industriutsläpp IED – Industriutsläppsdirektivet (IED) - Vägledningar.

3.2.5 Förberedelse för företag som omfattas av EKL

Om företaget omfattas om lagen (2014:266) om energikartläggning i stora företag (EKL) så kan det finnas en energikartläggning som företaget gjort för anläggningen. Nedan följer förslag på hur tillsynsmyndigheten då kan förbereda sin tillsyn:

- Finns det en befintlig energikartläggning på anläggningen så kan tillsynsmyndigheten begära in den av företaget. En kartläggning ska innehålla förslag på åtgärder för att minska eller effektivisera energianvändningen. Hur har företaget arbetat med åtgärderna? Har de en åtgärdsplan eller en energihushållningsplan där det framgår hur urvalet av åtgärder går till och om de är tillräckligt omfattande för att uppfylla såväl kraven i miljöbalkens hushållningsprincip som relevanta mål? Upplägget av tillsynen bör uppehålla sig kring dessa frågor när det finns en kartläggning.
- Att kartläggningen har utförts enligt kraven i EKL följs upp av Energimyndigheten som är tillsynsmyndighet och är den myndighet som företagen rapporterar till. Miljötillsynen ska inte granska om kartläggningen är gjord i rätt tid, med rätt kompetens eller i övrigt uppfyller kraven i EKL. Det är Energimyndigheten som är tillsynsmyndighet för dessa frågor. Däremot kan kartläggningen användas i miljötillsynen för att granska lagefterlevnad enligt miljöbalken.
- Observera att om företaget har tagit fram en energihushållningsplan, frivilligt eller som krav i villkor, är det en bra start att sätta sig in i planen. Läs mer om vad en energihushållningsplan är och vad den bör innehålla i Vägledning om energihushållningsplaner.
- Observera att det kanske inte finns en kartläggning för just ”din” anläggning. En energikartläggning görs av företaget i etapper med en inledande övergripande kartläggning av hela verksamhetens energianvändning där man avgränsar vilka delar som motsvarar företagens betydande energianvändning. Därefter utförs detaljerade energikartläggningar för den betydande energianvändningen. Denna bedömning görs på koncernnivå om det är ett företag med flera anläggningar. Företagen gör kartläggningar i fyraårsintervaller. Det behöver dock inte innebära att det på anläggningsnivå görs en ny kartläggning vart fjärde år eftersom företaget själva bestämmer i

vilken ordning de detaljerade kartläggningarna görs för varje period. Det är alltså inte säkert att det finns en kartläggning för hela den specifika anläggningen som du har tillsyn över utan vissa delar kan ha valts ut.

- EKL infördes i svensk lagstiftning som en del av genomförandet av EU-direktivet för energieffektivitet. Detta direktiv revideras för närvarande (2023). I skrivande stund har förhandlingarna landat i förändringar som innebär att grunden för vilka som ska göra obligatoriska energikartläggningar kommer ändras från ”stora företag” (grundar sig på antal anställda och omsättning) till företag med en energianvändning på över 10 TJ. Revideringen är långt framskriden men omröstning/slutligt beslut i EU återstår liksom införandet i svensk lagstiftning. Stora förändringar rörande vilka företag som omfattas av krav på obligatorisk energikartläggning är att vänta. Revideringen och införandet kan också innebära andra ändringar i bestämmelserna om exempelvis genomförande, rapportering och tillsyn som i dagsläget är svåra att förutspå.

4. Genomföra tillsynsbesöket

Syftet med tillsynsbesöket är att företaget ska spara energi genom att genomföra olika åtgärder samt öka användningen av förnyelsebara energislag. Läs mer på Naturvårdsverket om allmän vägledning att genomföra inspektioner [Vägledning och stöd – miljöbalken – Tillsyn enligt miljöbalken – Genomföra tillsyn](#)

4.1 Inledning

Gå igenom dagordningen och kom överens om när det är lämpligt att genomföra en rundvandring i lokalerna och anläggningen och när en eventuell energirådgivare har tid på dagordningen.

Inled med att förklara syftet med tillsynsbesöket och vikten av att arbeta med energihushållning. Fokusera på fördelarna för verksamhetsutövaren och skyldigheterna som de har enligt miljöbalken. Lyft fram energihushållning som något positivt för företaget att arbeta med, för klimatet och ekonomin. Det är också bra att visa på goda exempel på företag som har arbetat aktivt med energihushållning och lyckats minska sina kostnader.

Använd gärna det material som togs fram i Energimyndighetens och länsstyrelsens projekt Incitament för energieffektivisering. Se [Energieffektivisering – Lagar och krav – Miljöbalken – Vägledning för tillsynsmyndigheten – Vägledningsmaterial](#) under flikarna Företagets energitrappa, Bästa teknik, Åtgärdsplaner för energieffektivisering. De går att beställa som trycksak från Energimyndighetens [webbshop](#). Tänk på att de längre versionerna från incitamentsprojektet främst är till för tillsynspersonal och de lite större verksamheterna och kortversionerna för de mindre verksamheterna (med högst ca 15 anställda).

Ge information om t.ex. [Klimatklivet \(naturvardsverket.se\)](#) och andra ekonomiska stöd som kan vara aktuella för verksamheten. Om tillsynsmyndigheten har skickat Energimyndighetens självskattningsverktyg till verksamheten i förväg kan du använda materialet ”Företagets energitrappa” för att hitta en lämplig ingång i samtalet anpassat för verksamheten. Det går även bra att gå igenom frågorna i självskattningen på plats.

4.2 Kontroll av egenkontroll - energihushållning

Kontrollera om verksamheten har en systematisk egenkontroll vad gäller energihushållning. De som omfattas av egenkontrollförordningen ska ha dokumenterade rutiner. Övriga verksamheter omfattas av liknande krav genom de

allmänna hänsynsreglerna samt i kravet om kontroll och rapportering i miljöbalken. En systematisk egenkontroll när det gäller energihushållning bör innehålla:

- En fastställd och dokumenterad fördelning av det organisatoriska ansvaret för energifrågor (verksamheter som omfattas av förordningen om verksamhetsutövares egenkontroll).
- Rutiner att fortlöpande och systematiskt undersöka samt bedöma hur energihushållningen kan förbättras. Resultatet av undersökningar och bedömningar ska dokumenteras.
- Uppföljning av energianvändningen årsvis, gärna relaterat till produktion och andra påverkande faktorer genom användning av nyckeltal.
- Rutiner för att hålla energianvändningen så låg som möjligt. Detta kan exempelvis vara rutiner för hur belysning, ventilation och produktionsmaskiner stängs av efter arbetstid. Det kan också handla om att se över logistik, både internt på företaget och att se till att godstransporter samordnas på bästa sätt.
- Rutiner för att fortlöpande kontrollera att utrustning för drift och kontroll hålls i gott skick.
- Rutiner för att utreda och ompröva om fossila bränslen kan bytas ut mot förnybara energikällor.
- Rutiner för inköp av ny utrustning. Vid nyinvesteringar bör det finnas rutiner för att välja rätt dimensionerad utrustning som inte använder mer energi än nödvändigt. Beslutet om inköp bör grunda sig på en beräkning av livscykelkostnaden (utöver återbetalningstiden). Om man bara räknar ut återbetalningstiden framgår det inte hur mycket energi och pengar som kan sparas under utrustningens hela livslängd.
- Ett helhetsperspektiv så att rutiner för inköp av varor och tjänster beaktar energifrågorna även vid exempelvis val av leverantör, transportör, råvaror eller annat material.

Var noga med att dokumentera verksamhetsutövares svar för framtida uppföljningar och notera eventuella avvikelser eller brister.

4.3 Tillsynsbesök på mindre verksamheter

Tänk på att mindre verksamheter inte alltid kan ha en fullskalig energikartläggning och att planen för åtgärder kan behöva anpassas till företagets storlek och förutsättningar. Vad som är tillräckligt avgörs i det enskilda fallet och i förhållande till effektiviseringspotential. En rundvandring med en energirådgivare kan ge bra tips och råd och kan uppnå samma syfte som en mindre energikartläggning. Om det vid inspektionen blir tydligt att verksamheten inte uppfyller kraven i miljöbalken kan det ändå vara lämpligt att verksamhetsutövaren får ta fram en energikartläggning. Det kan också vara lämpligt att verksamhetsutövaren får genomföra en utredning för att ersätta fossila bränslen.

4.4 Tillsynsbesök av större verksamheter

Tillsynsmyndigheten kan förvänta sig att en större verksamhet har mer kunskap och omfattande arbete rörande energifrågorna. Det krävs helt enkelt mer för att

uppfylla kunskapskravet och hushållningsprincipen i en mer och komplex verksamhet än i en mindre.

Ställ frågor om verksamhetsutövarens egenkontroll. Använd gärna checklistan från Miljösamverkan Sverige. De branschvisa vägledningarna som nämnts tidigare kan passa och här lämpar sig de längre versionerna bättre.

En stor verksamhet bör ha kartlagt sin energianvändning och beskrivit sitt energiarbete i t.ex. en energihushållningsplan. Finns inte sådan dokumentation på plats kan det vara rimligt att tillsynsmyndigheten förelägger verksamheten att ta fram detta (se dock nästa avsnitt om krav på kartläggning i de fall verksamheten omfattas av lag om energikartläggning i stora företag, EKL). Om dokumenten redan finns bör tillsynsmyndigheten kontrollera kvaliteten och omfattningen på dessa. Utifrån innehållet i dokumenten ska tillsynsmyndigheten bedöma om verksamheten uppfyller kraven på energihushållning enligt miljöbalken eller om det är nödvändigt att ställa krav på åtgärder.

I de fall en energihushållningsplan har tagits fram är det lämpligt att i första hand utgå från den i tillsynen. Läs mer om innehåll i och granskning av energihushållningsplaner i [Vägledning om energihushållningsplaner \(naturvardsverket.se\)](#).

4.4.1 Verksamheter som omfattas av EKL

En del stora företag omfattas av krav på obligatorisk energikartläggning enligt EKL. Observera att EKL kommer att revideras till följd av ändrat EU-direktiv, se vidare under avsnitt 3.2.3. På Energimyndigheten finns mer information om vilka företag som nu är [Berörda av lagen \(energimyndigheten.se\)](#).

Energikartläggningen ska i dessa företag omfatta en övergripande beskrivning av företagets totala energianvändning och en mer detaljerad kartläggning av de verksamheter eller områden som motsvarar företagets betydande energianvändning. Avgränsningar och prioriteringar för energikartläggningen ska göras så att kartläggningen ger en representativ bild av företagets totala energianvändning. Kartläggningarna ska genomföras under en fyraårsperiod. Företaget avgör själv när under perioden och i vilken ordning de görs.

- När det gäller företag som omfattas av EKL är det inte lämpligt att tillsynsmyndigheten förelägger om energikartläggning eftersom det då blir en dubbelreglering.
- Om företaget inte omfattas av EKL kan tillsynsmyndigheten förelägga företaget att göra en energikartläggning, om myndigheten bedömer det som skäligt.
- Om verksamheten omfattas av EKL och har tagit fram en energihushållningsplan bör inspektionen utgå från denna. Om det däremot enbart finns en kartläggning bör den användas men överväg om verksamheten behöver ta fram en energihushållningsplan för att arbeta systematiskt och strukturerat med energifrågorna. Att ta fram en energihushållningsplan är ett omfattande arbete för företagen vilket är orsaken till att man ska ta avstamp i

den snarare än kartläggningen i första hand. En bra energihushållningsplan ska innehålla väsentliga delar för energitillsynen.

Se Naturvårdsverkets- och Energimyndighetens gemensamma [vägledning om energihushållningsplaner \(naturvardsverket.se\)](#) för mer information om energihushållningsplaner, om vad som ska ingå i planen, företagets arbete utifrån den samt tillsynsmyndighetens uppföljning.

4.5 Rundvandring

Välj ut relevanta delar som rundvandringen ska omfatta utifrån den teoretiska genomgången och var betydande energianvändning sker i verksamheten.

Notera eventuella avvikelser eller brister, exempelvis tomma arbetsplatser eller delar av produktionen där belysning eller tryckluft är igång trots att inget arbete pågår där. I de branschvisa vägledningarna från Incitamentsprojektet finns punktlistor med förslag på åtgärder. De kan fungera som tips för vad du kan titta närmare på vid rundvandringen.

Ofta har verksamheten frågor om energihushållning vid rundvandringen som kan vara svåra att svara på, be då att få återkomma med svar. Finns en energirådgivare med vid besöket kan de ofta svara på många frågor.

Om en energirådgivare deltar så får en del av tiden avsättas för att hjälpa företaget att hitta energibovarna. De vet ofta vad som enkelt kan åtgärdas med enkla rutiner eller mindre investeringar.

4.6 Sammanfatta besöket

Tillsynsbesöket avslutas med en sammanfattning av de mest väsentliga delarna av besöket. Detta blir ett tillfälle att få en samstämmig bild av vad som har diskuterats så att eventuella missförstånd kan redas ut tidigt i tillsynsärendet. Här kan verksamhetsutövaren redogöra för vad de åtagit sig och om det t.ex. finns handlingar som de avser lämna in och när det ska ske. Tillsynsmyndigheten redogör för sina bedömningar om hur verksamheten uppfyller kraven i miljöbalken och informerar om att verksamhetsutövaren kommer att få en skriftlig återkoppling genom inspektionsrapport och vid behov ett beslut.

5. Efter tillsynsbesöket

Det är bra att skriva inspektionsrapporten så snart som möjligt efter besöket. En kopia på handlingarna kan även skickas till övriga deltagare vid inspektionen som t.ex. fastighetsägare eller hyresvärd. Har en checklista använts så kan den vara bra att spara i tillsynsärendet då den kan vara ett bra stöd senare vid uppföljning.

5.1 Tillsynsrapporten

Tillsynsrapporten ska uppmärksamma vad som framkommit i tillsynen, dvs. sammanfatta vad tillsynsmyndigheten har för synpunkter på verksamheten. Avvikelser eller brister ska framgå i rapporten och hur dessa kommer att följas upp av tillsynsmyndigheten. (Miljösamverkan Sverige har en mall för tillsynsrapport för industriutsläppsverksamheter, se Tillsyn av industriutsläppsverksamheter – Tillsynsrapport, som går att anpassa efter verksamhet).

Följande uppgifter kan vara bra att anteckna i inspektionsrapporten om de inte finns dokumenterade på annat sätt:

- Omfattningen av energianvändningen fördelat på de olika energislagen som används, såsom el, olja, fjärrvärme, fordonsbränslen och biobränslen, fossila bränslen.
- Verksamhetens arbete med energieffektivisering, ansvarsfördelning och rutiner, i synnerhet om verksamheten omfattas av egenkontrollföreläggningen.
- Datum eller årtal på den kommande eller senaste energikartläggningen eller energihushållningsplanen.
- Används nyckeltal? Vilken beräkningsmodell används?
- Vilka delar av verksamheten förbrukar mest energi?
- Om det är fler parter som har ansvar för olika åtgärder, områden eller byggnadsdelar så är det bra om det tydligt framgår vem som ansvarar för vad.

5.2 Hantera upptäckta brister

Om brister upptäcks i verksamheten vid energitillsyn behöver tillsynsmyndigheten förelägga verksamheten så att bristerna åtgärdas. Det kan exempelvis handla om brister i egenkontrollen kopplat till energihushållning eller byte till förnybara bränslen. På Naturvårdsverket finns beskrivet vad ett beslut ska innehålla för att det ska vara tydligt och rättssäkert, se [Vägledning och stöd – Miljöbalken – Tillsyn enligt miljöbalken - Ingridande, tvångsåtgärder och sanktioner - Beslut](#). Under Ingridande, tvångsåtgärder och sanktioner står det om saker att tänka på vid upprättande av [förelägganden](#). Det ska exempelvis tydligt framgå i föreläggandet vilka åtgärder som verksamhetsägaren ska vidta, t.ex. genomföra en energikartläggning, åtgärdsplan eller specifika åtgärder, samt när de ska vara utförda och redovisade till tillsynsmyndigheten.

6. Tillsyn av fastighetsägare

Enligt förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd ska kommunen ägna särskild uppmärksamhet åt byggnader som innehåller en eller flera bostäder och tillhörande utrymmen. Vid tillsynsmyndighetens granskning av fastighetsägares egenkontroll ska den även omfatta tillsyn av fastighetsägarens arbete med energihushållning.

Att energieffektivisera bostäder och lokaler är en viktig åtgärd för att nå flera miljökvalitetsmål. Bostadssektorn är, vid sidan av industrin, en av de största användarna av energi. Mer än två tredjedelar av de flerbostadshus och lokalbyggnader som har upprättat en energideklaration har tilldelats energiklass E, F eller G. Det är de tre sämsta klasserna och indikerar en stor potential för energieffektivisering.

Tillsynsmyndigheten har möjlighet att förelägga fastighetsägare att lämna in en fackmannamässig utförd energikartläggning samt förslag på åtgärder för hur energianvändningen kan effektiviseras till en viss energiklass eller numeriskt värde. Även fastighetsägare till byggnader som använder mindre mängd energi omfattas av hushållningsprincipen och kan föreläggas att vidta energieffektiviserande åtgärder, exempelvis vid användning av fossil energi för uppvärmning.

Kommunens energi- och klimatrådgivare kan vara ett bra stöd i fastighetsägartillsynen. De kan exempelvis hjälpa till att ta fram objekt som bör prioriteras i tillsynen, delta vid tillsynsbesök och bistå med energikunskap vid bedömningar i tillsynen.

6.1 Byggnadens energideklaration

Energideklarationen innehåller användbar information för din energitillsyn på en viss byggnad. Energideklarationen kan du hämta/beställa på Boverket [Sök och hämta energideklaration - Energideklaration - Boverket](#) men du kan även fråga fastighetsägaren om den. I energideklarationen framgår bland annat information om byggnadens

- energiprestanda,
- energiklass,
- hur den aktuella byggnaden förhåller sig till liknande byggnader.

Energiprestandan väger in energikälla, energiförbrukning och vilken potential det finns att energieffektivisera (i jämförelse med liknande byggnader/genom energiklass). De byggnader som har energiklass F och G är minst energieffektiva.

Det finns byggnader som är undantagna från skyldigheten att energideklarera enligt förordningen (2006:1592) om energideklaration för byggnader.

Industrialläggningar och verkstäder kan vara undantagna. Den huvudsakliga

verksamheten ska avgöra om fastigheten är undantagen. Se vidare Boverkets föreskrifter och allmänna råd (2007:4) om energideklaration för byggnader, BED.

6.2 Få fram byggnadens aktuella energiprestanda

Ett sätt att kontrollera om en fastighetsägare har arbetat med att energieffektivisera en byggnad är att jämföra aktuell energiprestanda med energiprestandan i energideklarationen då den upprättades.

För att räkna ut byggnadens aktuella energiprestanda kan du använda information från energideklarationen och redovisningen från fastighetsägaren om dess totala energianvändning (värme, komfortkyla och fastighetsel) från förgående år. Verktyg för att beräkna energiprestanda kan finnas hos vissa energi- och klimatrådgivare, men går även att hitta hos Lågan, se Lagan.se – [Verktyg - Verktyg för beräkning av primärenergital](#). Oftast kan kommunens energi- och klimatrådgivare hjälpa till med uträkning.

Observera att beräkning av energiprestanda har förändrats över tid enligt Boverkets byggregler (BBR). Därför behöver jämförelsen göras med en tidigare energiprestanda som beräknats på samma sätt, det vill säga inom samma BBR. På Boverkets webbplats finns en informationsfilm som förklarar mer, [Byggande – Bygg och renovera energieffektivt - Energihushållningskrav - Primärenergital och byggnadens energiprestanda](#). Tillsynsmyndigheten har även möjlighet att förelägga fastighetsägaren att inom energikartläggningen redovisa byggnadens aktuella energiprestanda.

6.3 Brister i energieffektivisering

I de fall fastigheten har låg energiprestanda kan tillsynsmyndigheten förelägga fastighetsägaren om att inkomma med en fackmannamässig energikartläggning och förslag på åtgärder.

6.4 Brister i användning av förnybara energikällor

Det finns praxis där fastighetsägare med uppvärmning från fossil energi har ålagts att byta till fossilfritt alternativ se MÖD 2015:27. Tillsynsmyndigheten bör därför alltid överväga att förelägga fastighetsägare att vidta åtgärder för att minska användning av fossil energi för uppvärmning.

7. Fördjupning om miljöbalken, energihushållning och egenkontroll

7.1 Energitillsyn – en del av miljöbalkstillsynen

Tillsynsmyndigheter ska utöva tillsyn över miljöfarlig verksamhet. Miljöfarlig verksamhet är all användning av mark, byggnader eller anläggningar som på ett eller annat sätt innebär utsläpp till mark, luft eller vatten eller annan risk för olägenhet för människors hälsa eller miljön (9 kap. 1 § miljöbalken). Det innebär att inte bara industrier utan även t.ex. fastigheter, lager, livsmedelslokaler kan komma i fråga för energitillsyn.

Tillsynen ska främja miljöbalkens syfte att uppnå en hållbar utveckling och Sveriges miljömål ligger som grund för myndighetens behovsutredning och planering. Energitillsynen påverkar nästan alla miljömål vilket gör att effektiv energianvändning, med minskad energiproduktion som följd, bidrar positivt till många miljömål exempelvis Begränsad klimatpåverkan, Frisk luft och God bebyggd miljö. Tillsynen enligt miljöbalken är ett viktigt verktyg för att nå de energi- och klimatpolitiska målen.

7.2 Miljöbalkens regel om energihushållning och krav på egenkontroll

Enligt miljöbalken ska alla verksamhetsutövare hushålla med energi och i första hand använda förnybara energikällor. Hushållningsprincipen innebär att all verksamhet ska bedrivas och alla åtgärder ska vidtas på ett sådant sätt att råvaror och energi används så effektivt som möjligt. Energitillsyn ska ingå som en naturlig del i verksamhetsutövarens egenkontroll och tillsynen ska därför fokusera på det systematiska energiarbetet i verksamheten.

Lagkraven på energihushållning berör all miljöfarlig verksamhet och därmed alla tillsynsobjekt, även verksamheter som inte är energiintensiva eller med liten faktisk energianvändning då alla använder energi i större eller mindre utsträckning. Alla verksamhetsutövare har en skyldighet enligt miljöbalken att ha kunskap om hur mycket energi som används, vilka energikällor som används och vad energin används till samt hur energianvändningen kan minskas, effektiviseras och göras

mer hållbar. Krav på energihushållning kan ställas både i tillsyn och i tillståndsvillkor.

Vid tillsyn kan det ske en kontroll av i vilken utsträckning och på vilket sätt verksamhetsutövaren arbetar med sin egenkontroll med avseende på energianvändning. Exempelvis bör verksamhetsutövaren kunna redovisa den årliga energiförbrukningen för varje energislag, hur energiförbrukningen regelbundet följs upp, vem som ansvarar för energifrågorna, om fossil energi används och om det har genomförts en energikartläggning.

Egenkontrollen hos många verksamheter vad gäller energihushållning behöver förbättras. För att få till en långsiktig energieffektivisering behöver verksamheterna arbeta systematiskt med att undersöka, dokumentera och förbättra verksamheten. Det finns annars risk att energianvändningen ökar igen, trots åtgärder och investeringar. Det finns också en risk att verksamheten satsar på åtgärder med kort återbetalningstid och inte räknar på livscykelkostnaden och hur mycket besparing som kan göras under installationens tekniska livslängd.

Genom ett systematiskt och långsiktigt arbete kan verksamhetsutövaren upptäcka att det går att tjäna pengar på investeringar som ger lägre energianvändning och därmed lägre kostnader under lång tid. Genom att utföra tillsyn och ställa krav på systematiskt tillvägagångssätt genom egenkontrollen så förbättras chanserna att rätt åtgärder genomförs.

Läs mer om hushållningsprincipen och kretsloppsprincipen på [naturvardsverket.se Vägledning och stöd – Miljöbalken – hänsynsreglerna – kapitel 2 miljöbalken](https://naturvardsverket.se/Vagledning-och-stod-Miljobalken-hansynsreglerna-kapitel-2-miljobalken) och tillämpning av hänsynsreglerna gällande klimat.

7.3 Förnybar energi

Hushållningsprincipen innebär att förnybar energi ska användas i första hand. Därför är det viktigt att granska företagets arbete med att byta ut fossil energi i tillsynen. Men det räcker inte att en verksamhet enbart använder förnybar energi, även produktion och användning av sådan energi orsakar störningar och behöver minimeras. All energianvändning kan medföra miljöpåverkan (kalhyggen, buller m.m.). För att kunna fasa ut användningen av fossil energi är det också viktigt att så långt som möjligt hushålla med förnybar energi. Här har tillsynen en viktig roll så att verksamheten energieffektiviserar och arbetar systematiskt med frågan.

7.4 Lagefterlevnad och krav

Om tillsynsmyndigheten bedömer att verksamhetsutövaren inte har tillräckliga rutiner för eller kunskap om energihushållning kan det vara skäl att fatta ett beslut om att verksamheten behöver åtgärda detta. Stöd för ett sådant beslut kan vara kunskapskravet, hushållningsprincipen eller kravet på bästa möjliga teknik i 2 kap. miljöbalken.

8. Praxis och övriga domar inom energitillsynen

8.1 Rätt att ta ut tillsynsavgift

MÖD 2009:16: En kommun fick rätt att ta ut årlig tillsynsavgift enligt den kommunala taxan. Avgiften ansågs stå i proportion till de kostnader för tillsynen som verksamheten åsamkade kommunen. MÖD såg inte detta som en skatt och det strider därför inte mot regeringsformen. Tillsynen riktade sig till fastighetsägare bland annat för att stärka egenkontrollen.

8.2 Rätt att kontrollera hushållningsprincipen och bedriva energitillsyn i fastigheter

Mark- och miljööverdomstolens dom 2012-01-20 i mål nr M 10340-10: Domen fastställde att tillsynsmyndighetens kontroll av att miljöbalken följs omfattar även tillsyn över att verksamhetsutövaren följer hushållningsprincipen, 2 kap. 5 § miljöbalken.

Domen förtydligade också att en tillsynsmyndighet har rätt att bedriva tillsyn över hushållningsprincipen även i sådana fall då en fastighetsägare bedriver en miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap. miljöbalken. Detta eftersom tillsynen enligt lagen (2006:985) om energideklaration för byggnader endast innefattar behörighet att kontrollera att energideklaration har utförts och kontrollerar inte miljöbalkens efterlevnad. Den omständigheten att lagen om energideklaration för byggnader ger annan nämnd behörighet att utöva tillsyn medför alltså inte att miljö- och hälsoskyddsnämnden saknar behörighet att utföra tillsyn.

8.3 Rätt att utöva tillsyn över energianvändning och ta ut avgift

MÖD 2013:46: Tillsynsmyndigheten har i enlighet med 26 kap. 1 § och 2 kap. 5 § miljöbalken rätt att utöva tillsyn över energianvändningen vid en viss verksamhet. Tillsynsavgiften var baserad på att förnybar energi inte användes i verksamheten. Domstolen fann att tillsynsavgiften utgjorde en avgift och inte en skatt.

Mål: M 2300-13 - Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt

8.4 Krav på byte av värmekälla

MÖD 2015:27: Miljönämnden har haft fog att förelägga verksamhetsutövaren att byta befintlig oljeeldning till värmekälla med lågt eller inget inslag av ej förnybara energikällor. Byte av värmekälla kan ske med grund i hushållningsprincipen, 2 kap. 5 § miljöbalken, när föreläggandet avser en mindre verksamhet.

Trots att det rörde sig om en mindre verksamhet bedömdes miljönyttan av åtgärden vara beaktansvärd. Det konstaterades även att åtgärden skulle innebära en sänkning av värmekostnaderna och återbetala sig över tid, att inga särskilda svårigheter med byte framkommit och då ett byte i detta fall inte heller skulle medföra komplikationer för verksamheten ansågs föreläggandet inte orimligt.

Mål: M 9668-14 - Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt

8.4.1 Krav på byte av värmekälla MMD

Mark- och miljödomstolen i Växjö, dom 2023-03-07 i mål nr M 4951-22 avslår ett överklagande om krav på byte av värmekälla från fossila energikällor till värmekälla med lågt eller inget inslag av fossila energikällor. Domstolen bedömde att uppvärmning med eldningsolja innebär en stor årlig miljöpåverkan och att det inte är bästa möjliga teknik samt att det inte uppfyller miljöbalkens krav om energihushållning. Uppvärmningen med eldningsolja är inte förenlig med hushållningsprincipen i 2 kap. 5 § miljöbalken.

8.5 Krav på energikartläggning, certifierad energiexpert eller annan sakkunnig med motsvarande kompetens

Mark- och miljödomstolen i Växjö dom i mål nr M 1592-16): Nämnden hade förelagt bolaget att inkomma med energikartläggning som inkluderade en energiplan. Kartläggningen skulle utföras av certifierad energiexpert eller annan sakkunnig med motsvarande kompetens. Domstolen fann att det fanns skäl för nämnden att bedriva tillsyn samt begära in de uppgifter som behövs i tillsynen, även om kravet på energikartläggning enligt lagen (2104:266) om energikartläggning i stora företag endast gäller för ”stora företag”. Domstolen fann inte att det fanns skäl att upphäva föreläggandet på grund av kravet på certifierad sakkunnig, eftersom nämndens beslut medförde att även annan sakkunnig kunde användas.

9. Lagstiftning

2 kap miljöbalken	De allmänna hänsynsreglerna
2 kap 5§ miljöbalken	Hushållningsprincipen - Krav på VU att hushålla med råvaror och energi och i första hand använda förnybara energikällor
9 kap 1 § miljöbalken	Definition av miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd
16 kap 2 c § miljöbalken	Om villkor i syfte att begränsa koldioxidutsläpp
26 kap 1 § miljöbalken	Definition av tillsyn
26 kap 9 § miljöbalken	Stöd för TM att besluta om föreläggande och förbud
26 kap 19 § miljöbalken	Krav på VU om egenkontroll
26 kap 21 § miljöbalken	Stöd för TM att begära in uppgifter och handlingar

Förordning (1998:901) om verksamhetsutövares egenkontroll Svensk författningssamling 1998:1998:901 t.o.m. SFS 2016:1132 - Riksdagen

Lag (2014:266) om energikartläggning i stora företag Svensk författningssamling 2014:2014:266 - Riksdagen

Boverkets föreskrifter och allmänna råd (2007:4) om energideklaration för byggnader

10. Roller

BOVERKET har tillsynen över att energideklarationen är utförd. Tillsynen av energideklarationer sker både proaktivt och reaktivt. Den proaktiva tillsynen innebär att Boverket, efter kontroll i energideklarationsregistret, skickar ut förelägganden (uppmaningar) till byggnadsägare om att energideklarera. Den reaktiva tillsynen sker genom att Boverket tar emot anmälningar från enskilda. Ett föreläggande kan förenas med vite som kan komma att dömas ut av domstol.

Boverket har enligt lagstiftningen inte rätt att förelägga fastighetsägare att genomföra energieffektiviserande åtgärder.

ENERGI- OCH KLIMATRÅDGIVARE Energi- och klimatrådgivningen finansieras helt eller delvis av Energimyndigheten. Rådgivningen ska förmedla lokalt och regionalt anpassad kunskap om energieffektivisering, energianvändning och klimatpåverkan samt informera om förutsättningar att förändra energianvändningen i lokaler och bostäder. Energi- och klimatrådgivningen får även omfatta transporter av personer och gods. På Energimyndighetens webbplats går det att läsa mer och hitta sin lokala energi- och klimatrådgivare.

ENERGIMYNDIGHETEN är tillsynsmyndighet enligt lagen (2014:266) om energikartläggning i stora företag. Energimyndigheten har också ansvar för tillsynsvägledning avseende verksamhetsutövarens egenkontroll för hushållning med energi och användning av förnybara energikällor, 3 kap. 12 § miljötillsynsförordningen (2011:13).

LÄNSSTYRELSENA har tillsyn över större verksamheter (A- och B- verksamheter) och vägleder kommunerna i deras tillsynsutövning. Länsstyrelsen har också en viktig roll i det regionala energi- och klimatarbetet.

NATURVÅRDSVERKET har bland annat ansvar för tillsynsvägledning om 26 kap. miljöbalken (tillsyn), 3 kap. 2 § miljötillsynsförordningen (2011:13), vilket även innefattar tillsyn av hushållningsregeln i 2 kap. 5 § miljöbalken.

PRÖVNINGSMYNDIGHETER enligt miljöbalken är mark- och miljödomstolar och miljöprövningsdelegationer vid länsstyrelserna. Myndigheterna föreskriver försiktighetsmått och tillståndsvillkor, bland annat gällande energianvändning och energihushållning med stöd av miljöbalken.

TILLSYNSMYNDIGHETER utför tillsyn enligt 26 kap. miljöbalken. Tillsynsmyndighet enligt miljöbalken är antingen länsstyrelsen, den kommunala miljönämnden eller försvarsinspektören för hälsa och miljö. I tillsynsansvaret ingår att granska om verksamheter uppfyller kraven på energihushållning, t.ex. genom det arbete företaget bedriver med kartläggning, planering och genomförande av åtgärder. Länsstyrelsen har tillsyn över större verksamheter (A och B) men tillsynen kan överlåtas från en länsstyrelse till en kommun. Kommunerna har tillsyn över mindre verksamheter (C och U).

11. Begreppslista

BAT	Best Available Techniques – bästa tillgängliga teknik
BAT-slutsatser BREF	Kapitel i BREF Best Available Technique Reference Document – branschvisa slutsatser om vad som är bästa tillgängliga teknik
IED	Industriutsläppdirektivet. Från engelskans Industrial Emissions Directive
EKL	Lagen (2014:266) om energikartläggning i stora företag.
Energi- kartläggning	En ingående och systematisk översyn med syfte att få kunskap om den befintliga energianvändningen i en verksamhet eller byggnad. Kartläggningen ger också förslag på kostnadseffektiva åtgärder. Energi­kartläggningen är ett lagkrav för koncerner som omfattas av EKL. För dessa är det ett krav att genomförandet ska utföras av certifierad kartläggare. Undantag gäller om det finns ett miljö- eller energiledningssystem som specificerar att en kartläggning som uppfyller kraven ska göras.
Energi­kartlägg- ningsrapport	Dokumentation från energikartläggningen med bland annat energistatistik, energibalans och förslag på åtgärder såväl för att spara energi som för att effektivisera energianvändningen.
Energilednings- system	Ett systematiskt sätt för företag att integrera arbetet med ständig förbättring av energiprestanda i sin verksamhetsstyrning, t.ex. standardiserat energiledningssystem som ISO 50001.
Energi- hushållningsplan	En energihushållningsplan är ett verktyg som företag kan använda för att redovisa arbetet med ständiga förbättringar med avseende på sin energianvändning. Genom energi­hushållningsplanen kan företaget visa hur miljöbalkens krav följs. Energi­hushållningsplan är ett etablerat begrepp vid tillståndsprovning enligt miljöbalken och används av mark- och miljödomstolar och länsstyrelsens miljö­prov­ningsdelegationer.

Energi- prestanda	Energiprestanda talar om hur bra byggnadens energirelaterade egenskaper är. Det är ett sammanvägt mått på byggnadens byggnadstekniska och installationstekniska egenskaper. Primärenergitalet beskriver byggnadens energiprestanda i svenska regler och det räknas fram genom att multiplicera byggnadens energianvändning med viktningsfaktorer, beroende på vilken eller vilka energibärare som används. I Boverkets byggregler (BBR) ställs minimikrav på en byggnads energiprestanda genom ett primärenergital. Primärenergitalet ligger även till grund för vilken energiklass en byggnad får vid energideklaration.
Åtgärdsplan	Plan för att t.ex. genomföra energieffektiviseringsåtgärder.